

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ENGELLİLERE YÖNELİK TUTUMLARININ BELİRLENMESİ

Hande ŞAHİN*

Hatice BEKİR**

ÖZ

Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesini amaçlayan bu çalışmaya Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi, Hemşirelik ve Sağlık Yönetimi Bölümlerinde öğrenim gören 349 öğrenci katılmıştır. Araştırmada Yuker ve Block (1986) tarafından geliştirilen, Özyürek (2006) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeğinden (YEKYTÖ) yararlanılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesinde t testi ile One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin ölçek puanları ile okudukları bölüm arasında anlamlı fark bulunmuştur. Ayrıca erkeklerin ölçek puanının kızlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, engelliye yönelik tutum, üniversite öğrencisi

DETERMINATION OF UNIVERSITY STUDENT ATTITUDES TOWARD DISABLED PEOPLE

ABSTRACT

This study which aimed at investigating the attitudes of university students toward individuals with disabilities was conducted with the participation of 349 students attending the Departments of Child Development, Nursing, and Health Management at Kırıkkale University, Faculty of Health Sciences. The study employed the “Attitudes Toward Disabled Persons Scale” (ATDP) developed by Yuker

* Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,
hande_k1979@yahoo.com

** Doç.Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi ABD,
shatice@gazi.edu.tr

and Block (1986) and adapted into Turkish by Özyürek (2006). The t-test and the One-Way ANOVA test were used in statistical analysis.

The study results revealed a significant difference in scale scores with respect to the department the students attended. In addition, the male students scored higher in the scale than the female students.

Key Words: Disabled, attitude towards disabled, university student

GİRİŞ

Engellilik, bir hasar veya sakatlık sonucunda, bireyin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel durumuna göre kendisinden yapması beklenen aktiviteleri yerine getirmesini önleyen veya sınırlayan olumsuz bir durumdur. Engellilik hem engelli bireyin hem de ona bakmakla yükümlü olan kişinin fiziksel, duygusal, sosyal yönden etkilenmesine ve bu nedenle de çeşitli sorunlara maruz kalmasına neden olmaktadır (Girgin-Aykanat ve Balcı, 2015:305). Bugün bazı ülke ve bölgelerde engelliler, engeli olmayan insanlarla yaşam biçimi ve standardı yönünden farklılıklarını en aza indirmişken, bazı ülkelerde toplum dışına itilmişlikten kurtulamamışlardır (Karahan-Güven ve Kuru, 2015:36). Bu problemin temelinde ise engelli kişilere yönelik olumsuz tutumlar yatmaktadır.

Tutumlar diğer pek çok davranış gibi doğuştan olmayıp, öğrenme yoluyla sonradan kazanılmaktadır. Ebeveynler, arkadaşlar, kitle iletişim araçları ve geçmiş yaşantılar tutumların oluşmasında önemli rol oynayan faktörlerdir (Sezer, 2012:16). Engelli bireylere yönelik tutumlar ile; görme, işitme, zihinsel ve ortopedik engeli bulunan kişilerle ilgili düşüncelerin, inançların ve duyguların bütünü kast edilmektedir (Özyürek, 2006). Engelli bireyler genellikle toplumla bütünleşmelerini engelleyen olumsuz tutumlarla mücadele ederler. Bu olumsuz tutum ve davranışlar sırasıyla; aşağılanma (ikinci sınıf vatandaş olarak görülme), acıma, bilgisizlik (birçok engellinin yetersiz ve bilgisiz olduğu düşünülmektedir), etkenlerin yaygınlaştırılması (yetersizliği olan kişilerin zihinlerinin, yeteneklerinin ve kişisel özelliklerinin de olumsuz etkilendiğinin düşünülmesidir), modelleştirme (bazı insanlar bütün görme engellileri olağanüstü halleri olan üstün koku alma ve önsezileri olanlar olarak düşünebilmektedir), karşı çıkma (kimi insanlar engellilerin buldukları noktaya haksız avantajla geldiklerini savunur), ret (engeli bulunan bu kişinin bazı rahatsızlıkları görmezden gelinbilir), korku (onlara yanlış bir şey söyleyip üzebilecekleri düşünülebilir) ve önyargılardır (Ergün, 2005:377; Johnson ve Johnson, 1984).

Engelli bireylere yönelik tutumlar, bu kişilerin tüm yaşamlarını etkileyebilmektedir. Nitekim bireylerdeki fiziksel yetersizliğin tek başına bir engelle neden olamayacağı, bu durumun ancak yetersizliği olan kişinin kendi

kendisini yetersiz görmesi veya başkalarının onu yetersiz algılaması durumunda, bir engelle neden olacağı belirlenmiştir (Şenel, 1996:68).

Yapılan çalışmalar, engellilerin kökleşmiş olumsuz önyargılar nedeniyle ayrımcılığa maruz kaldığını ve engellilere yönelik önyargının, engelli bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Engelli bireyin bu ön yargılar nedeniyle maruz kaldığı sosyal dışlanma çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Hali hazırda var olan engelin yarattığı güçlüklerin yanı sıra, sosyal çevreden gelen önyargılı tutumlar, engelli bireylerin okul hayatını aksatarak onların eğitim almalarını güçleştirmekte ve sonrasında istihdam sorunu yaşamalarına yol açmaktadır. Yeterince eğitim alamayan engelli bireyler çoğunlukla terfi olanağı olmayan, vasıfsız işlerde çalışmakta ya da işsizliğe mahkûm olmaktadır. Bu durum ise yoksulluğu da beraberinde getirerek, onlar için kırılması güç bir kısır döngü haline gelmektedir. Sonuç olarak engelli birey, başkalarına bağımlı hale gelmekte, gelinen bu durum da toplumdaki engellilere yönelik önyargıları doğrulamaktadır (Altıparmak ve Sarı-Yıldırım, 2012:110; Ergüden, 2008; Özgökçeler, 2006; Kitchin, Shirlow ve Shuttleworth, 1998:785). Toplumun tüm üyeleri engellilere karşı önyargılı değillerdir. Ancak engellilere yönelik genel toplumsal tutum, sözel ifadelerde çok olumlu olmakla birlikte; gerçekte duygularda sıklıkla reddedilmektedir (Sarı-Yıldırım, Bektaş ve Altıparmak, 2010:80). Engelli bireylere yönelik tutumlar onların toplumdaki uyumsal ve duygusal davranışlarını biçimlendirmede önem taşımaktadır.

Bu nedenle, engelliler için yaşamı güçleştiren önyargılı tutumlara sahip olan ve olmayan bireyleri belirlemek, önyargılı tutumları etkileyen faktörleri ortaya çıkarmak ve çözüm önerilerinde bulunmak büyük önem taşımaktadır. Buradan hareketle bu araştırma üniversite öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının belirlenmesi ve araştırma sonuçları ışığında üniversite öğrencilerinin engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeleri için önerilerde bulunmak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

YÖNTEM

Örneklem

Betimsel tarama modelinde olan bu araştırmanın çalışma grubunu Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi, Hemşirelik ve Sağlık Yönetimi Bölümleri'nde öğrenim gören ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 349 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde üniversite öğrencilerinin bireysel özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara (yaş, cinsi-

yet, bölüm, sınıf, aylık gelir düzeyi, ailesinde engelli bulunma durumu, engellinin yakınlık derecesi, engelli arkadaşının olma durumu, engelli ile ilgili ders alma durumu) yer verilirken, ikinci bölümde Yuker ve Block (1986) tarafından geliştirilen ve Özyürek (2006) tarafından Türkçeye uyarlanan “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (YEKYTÖ)’ne yer verilmiştir. Ölçeğin amacı; engel gruplarını özel olarak ayırmaksızın, genel anlamda yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları ölçmektir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı .67-.83, test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .76 olarak saptanmıştır.

Ölçek 20 madde olup, 6’lı likert biçiminde hazırlanmıştır (+3 Tamamen Katılıyorum, +2 Katılıyorum, +1 Biraz Katılıyorum, -1 Biraz Katılmıyorum, -2 Katılmıyorum, -3 Kesinlikle Katılmıyorum). Ölçeğin 2, 5, 6, 11 ve 12. maddeleri ters şekilde puanlanmaktadır. Tüm maddeler işaretleri dik-kate alınarak toplandıktan sonra, negatif değerleri ortadan kaldırmak amacıyla +60 eklenerek toplam puan elde edilmektedir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 120’dir. Veriler 2014-2015 öğretim yılı bahar döneminde öğrencilerin toplu olarak ders yaptıkları bir sınıfta, araştırmacılar tarafından yapılan yüz yüze görüşmeler sonucu toplanmıştır. Verilerin toplanmasına geçmeden önce öğrencilere araştırmanın amacı konusunda bilgi verilmiştir. Öğrencilerin soru formunu doldurmaları 10-15 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma bulguları SPSS for Windows 21.0 programı ile değerlendirilmiş ve %95 güven ile çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen ölçek puanının normal dağılıma uygunluğunun belirlenmesi amacı ile normallik testi yapılırken güvenilirlik düzeyinin belirlenmesi amacı ile Cronbach’s Alfa katsayısı hesaplanmıştır.

Normallik testi sonucu ölçek puanı “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği” puanının normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve buna bağlı olarak analizlerde parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Ölçek puanının demografik değişkenlere göre değişiklik gösterme durumunun test edilmesinde iki grupta değişkenler için t testi, üç ve daha fazla grupta değişkenler için One-Way ANOVA testi kullanılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin bireysel özelliklerine göre dağılımı (n=349)

		n	%
Cinsiyet	Kız	278	79,7
	Erkek	71	20,3
Bölüm	Çocuk Gelişimi	116	33,2
	Sağlık Yönetimi	114	32,7
	Hemşirelik	119	34,1
Sınıf	1	52	14,9
	2	129	37,0
	3	71	20,3
	4 ve üzeri	97	27,8
Ailenin aylık geliri	1000 TL ve altı	35	10,0
	1001-1500 TL	122	35,0
	1501-2000 TL	70	20,0
	2001-2500 TL	77	22,1
	2501 TL ve üstü	45	12,9
Engelli yakını olma durumu	Engelli yakını var	89	25,5
	Engelli yakını yok	260	74,5
Engelli yakının yakınlık derecesi	Kuzen	56	63,0
	Baba ve kardeşleri (hala, amca)	12	13,5
	Anne ve kardeşleri (dayı, teyze)	9	10,1
	Kardeş	6	6,7
	Diğer (komşu vb.)	4	4,5
Engelli bir arkadaşın olma durumu	Engelli arkadaşı var	46	13,2
	Engelli arkadaşı yok	303	86,8
Üniversitede engellilik veya engelli bireyler ile ilgili ders	Evet	138	39,5
	Hayır	211	60,5

Araştırmaya alınan katılımcılardan cinsiyeti kız olan öğrencilerin oranı (%79,7) erkek öğrencilerden (%20,3) fazladır. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin okudukları bölüm açısından oranları birbirine yakındır (Hemşirelik %34,1; Çocuk Gelişimi %33,2; Sağlık Yönetimi %32,7). Öğrenciler arasında 2. sınıfta okuyanlar ilk sırada (%37,0) yer almakla birlikte 1. sınıfa devam edenlerin oranı (%14,9) en düşüktür. Araştırmaya alınan

öğrenciler arasında aylık geliri 1001-1500 TL olanlar önde gelirken (%35,0) bunu sırasıyla 2001-2500 TL arasında gelire sahip olanlar (%22,1) ile 1501-2000 TL arasında gelire sahip olanlar (%20,0) izlemektedir. Üniversite öğrencilerinin yarısından oldukça fazlası (%74,5) engelli yakını olmadığını belirtmişlerdir. Yakınları arasında engelli bulunanlar arasında kuzeni engelli olanlar (%63,0) önde gelmektedir. Bunu sırasıyla babası ve babasının kardeşleri (amca, hala) (%13,5) ve anne ile annesinin kardeşleri (dayı, teyze) (%10,1) engelli olanlar izlemektedir.

Araştırmaya alınan üniversite öğrencilerinin çoğu (%86,8) engelli bir arkadaşının olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin az bir kısmı (%39,5) üniversitede engellilik veya engelli bireyler ile ilgili bir ders almıştır.

Tablo 2. Yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanının betimsel istatistikleri, güvenilirlik katsayısı ve normallik testi sonucu

	n	X	ss	Güvenirlik Katsayısı	Shapiro-Wilk		
					Normallik Testi		
					İstatis-tik	sd	p
Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Puanı	349	58,13	12,51	,592	,995	349	,333

Ankete cevap veren öğrencilerin “Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum” puan ortalaması $58,13 \pm 12,51$ ’dir. Ölçeğin Cronbach’s Alfa katsayısı ise 0,592 bulunmuştur. Cronbach’s alfa katsayısının 0-1 arasında değiştiği, değerlendirme kriterlerine göre $0.00 < 0.40$ ise ölçek güvenilir değil, $0.40 < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirlikte, $0.60 < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir ve $0.80 < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçek” olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir (Tavşancıl, 2005). Buna göre ölçek güvenilirdir. Yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanı ortalaması ölçeği için yapılan Shapiro-Wilk normallik analizi sonucu söz konusu ölçek puanının normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin ölçek puanlarının ve bazı bireysel özelliklerinin t testi ile karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	\bar{X}	sd	t	p
Cinsiyet	Kız	57,12	12,84	-3,008	,003*
	Erkek	62,07	10,29		
Engelli yakını olma durumu	Var	58,22	11,34	,084	,933
	Yok	58,10	12,91		
Engelli arkadaşının bulunma durumu	Var	58,28	14,15	,089	,929
	Yok	58,11	12,27		
Üniversitede engellilik veya engelli bireyler ile ilgili ders alma durumu	Alan	56,92	11,83	-1,462	,145
	Almayan	58,92	12,91		

*p<0.05

Analiz sonucuna göre kızlarla erkekler arasında ölçek puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Kızların ölçek puan ortalaması 57,12 erkeklerin ölçek puan ortalaması ise 62,07'dir. Buna göre erkeklerin ölçek puanı kızlara göre daha yüksektir. Bu bulgu ilgili yazınla benzerlik göstermektedir. Sarı-Yıldırım, Bektaş ve Altıparmak (2010) tarafından yapılan çalışma da ölçek puanları ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Yakınları arasında engelli bulunup bulunmama durumu ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Engelli bir yakını olan öğrencilerin ölçek puan ortalaması ($\bar{X}=58,22$), engelli yakını olmayanların ise ($\bar{X}=58,10$) olarak bulunmuştur. Sarı-Yıldırım, Bektaş ve Altıparmak (2010) ile Şenel (1995) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiş olup, araştırmaya katılanların yakınları arasında engelli bulunma durumu ile ölçek maddeleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yapılan bazı araştırma bulguları engellilere yönelik önyargı üzerindeki, engelli yakının olup olmaması temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Engelli yakını olan bireylerin, engellilere yönelik önyargı düzeylerinin engelli yakını olmayanlarınkinden düşük olduğu gözlenmiştir. (Chan ve diğerleri, 1988:267; Jaques, Linkowski ve Sieka, 1970:54; Yıldırım ve Dökmen, 2004). Ayrıca engellilerle ilişki ya da iletişim halinde olmanın engelliye yönelik tutumları daha olumlu hale getirdiği belirtilmiştir.

Engelli bir arkadaşı bulunup bulunmama durumu farklı olan öğrenciler ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunma-

maktadır ($p>0,05$). Engelli arkadaşına sahip olanların puan ortalaması $\bar{X}=58,28$, engelli arkadaş olmayanların puan ortalaması $\bar{X}=58,11$ olarak bulunmuştur. Bu bulgu ilgili yazınla çelişmektedir. Yapılan bir çalışmada arkadaşları arasında engelli birey bulunanların engelli bireylerin haklarına daha önem verdikleri belirlenmiştir (Horner ve diğerleri, 2002:365). Yükseköğretim öğrencilerinin bedensel engelli bireylere yönelik tutumlarının değiştirilmesi amacıyla yapılan çalışmada engelli olan ve olmayan eşit statüdeki öğrenciler yaz kampında görevli olarak eşit statüde çalışmışlardır. Sonuçta engelli olmayan ve daha önce engelli olmayan kişilerle sosyal etkileşimi olmamış üniversite öğrencilerinin tutumlarının olumlu yönde değiştiği, daha önce en az bir yıl engelli olanlarla sosyal etkileşimi olanların ise engelli bireye yönelik olumlu tutumunun sürdüğü görülmüştür. Engelli bireyler ile engelli olmayan bireylerin etkileşimde bulunmalarının ve bazen aynı sınıfta eğitim görmelerinin engellilere yönelik tutumların olumlu yönde değişmesi üzerinde etkisi bulunduğu belirtilmiştir (Özyürek, 2013; Sezer, 2012).

Üniversitede engellilik veya engelli bireyler ile ilgili bir ders alıp almama durumu farklı olan öğrenci grupları arasında ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Şahin ve Güldenoğlu (2013)'nin çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiş olup, araştırmaya alınan üniversite öğrencilerinin engelliler ile ilgili eğitim alma durumuna göre engelli bireylere karşı tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu durum örneklem grubunun üniversite öğrencilerinden oluşması nedeniyle engelli bireylere yönelik belli bir bilgi birikimine sahip olunmasından kaynaklandığını düşündürmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin ölçek puanlarının ve bazı bireysel özelliklerinin ANOVA testi ile karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	\bar{X}	sd	F	p
Bölüm	Çocuk Gelişimi	57,92	11,98	3,603	,028*
	Sağlık Yönetimi	60,46	11,88		
	Hemşirelik	56,10	13,31		
Sınıf	1	60,30	10,81	1,568	,197
	2	57,66	12,81		
	3	59,70	11,89		
	4 ve üzeri	56,42	13,25		

Ailenin aylık geliri	1000 TL ve altı	59,09	11,90		
	1001-1500 TL	59,01	12,52		
	1501-2000 TL	55,94	13,33	1,066	,373
	2001-2500 TL	59,22	12,26		
	2501 TL ve üstü	56,53	12,03		

*p<0.05

Analiz sonucuna göre farklı bölümde öğrenim gören öğrenci grupları ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Sağlık Yönetimi puan ortalaması ($\bar{X} = 60,46+ 11,88$), Çocuk Gelişimi ($\bar{X}=57,92+11,98$), Hemşirelik puan ortalaması ($\bar{X} = 56,10+13,31$) olarak bulunmuştur. Farklı sınıfta olan ve farklı aylık gelire sahip öğrenci grupları ile ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Farklılık kaynağının belirlenmesi amacı ile yapılan TUKEY ikili karşılaştırma testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Farklı bölümde öğrenim gören öğrenci gruplarının ölçek puanlarının TUKEY ikili karşılaştırma testi sonuçları

Bölüm		Ortalama Farkı	sh	p
Çocuk Gelişimi	Sağlık Yönetimi	-2,53373	1,63810	,270
	Hemşirelik	1,82157	1,62065	,500
Sağlık Yönetimi	Çocuk Gelişimi	2,53373	1,63810	,270
	Hemşirelik	4,35530*	1,62783	,021
Hemşirelik	Çocuk Gelişimi	-1,82157	1,62065	,500
	Sağlık Yönetimi	-4,35530*	1,62783	,021

Çocuk Gelişimi ve Hemşirelik bölümü öğrencileri arasında ölçek puanları bakımından anlamlı fark bulunmazken ($p>0,05$), Sağlık Yönetimi öğrencileri ile Hemşirelik öğrencileri arasında ölçek puanları açısından anlamlı fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Donaldson (1980) ve Tait (2000)'ın yaptıkları araştırmalarda, üniversitenin çeşitli bölümlerinde okuyan ve engelli

bireyi tanıtan ders alan ve almayan öğrencilerin tutumları karşılaştırılmıştır. Sonuçta ders alanların tutumlarında anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Hodge (1998)'de çalışmasında Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği öğrencilerini, Engelliler için Beden Eğitimi ve Spor dersini almadan önce ve sonra Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum ölçeği ile değerlendirmiş ve bilgilendirmenin öğrencilerin engelli bireylere yönelik genel tutumlarını olumlu yönde değiştirdiğini bulmuştur. İlkokul Öğretmenliği ve Özel Eğitim Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmada başlangıçta özel eğitim öğretmenliği öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının, İlkokul Öğretmenliği programındaki öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olduğu, ancak engelli bireyler ile ilgili yapılan sosyal ve mesleki yaşantılarına ilişkin bilgilendirmeden sonra deney grubunu oluşturan İlkokul Öğretmenliği öğrencilerinin engelli bireylere olan tutumlarının anlamlı düzeyde değiştiği, başlangıçta olumlu tutuma sahip özel eğitim öğretmenliği öğrencilerinin de tutumlarının anlamlı düzeyde arttığı belirtilmiştir. Bu durum engelli bireylere yönelik olarak üniversite öğrencilerine yapılan bilgilendirmenin engelli bireylere yönelik tutumları değiştirmede etkili olabileceğini göstermiştir (Özyürek, 2013). Bu bulgular araştırma bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya alınan öğrencilerin tutum ölçeği puanları sınıf düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmemektedir ($p>0,05$). Literatürde öğrencilerin engelli bireylere yönelik tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiğini belirten çalışmalar (Kargın ve Baydık, 2002:27; Thompson, Emrich ve Moore, 2003:27) bulunmakla birlikte, sınıf değişkeni ve engelli bireye karşı tutum arasında fark bulunmayan çalışmalara da (Sarı-Yıldırım, Bektaş ve Altıparmak, 2010:80) rastlanmıştır. Bu durum, sınıf değişkeninin tutumları açıklamada tek başına yeterli olmadığını diğer değişkenlerle birlikte incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ailesinin aylık geliri farklı öğrenci grupları arasında yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Bu durum, gelir değişkeninin tutumları açıklamada tek başına yeterli olmadığını diğer değişkenlerle birlikte incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonuçları şu şekilde özetlenebilir;

Araştırmaya katılan üniversite öğrencileri arasında; kızlar, 2.sınıfta okuyanlar, bölümü Hemşirelik olanlar, ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL arasındakiler, engelli yakını olmayanlar, engelli yakınları arasında kuzeni bulunanlar, engelli bir arkadaşı bulunmayanlar ve üniversitede engelli ile ilgili herhangi bir ders almayanlar ilk sırada yer almaktadır.

Üniversite öğrencilerinin engelli kişilere yönelik tutumları cinsiyet ve bölüm değişkenine göre fark gösterirken, yakınları arasında engelli bulunma durumu, arkadaşları arasında engelli bulunma durumu, üniversitede konu ile ilgili ders alma durumu, sınıf ve aylık gelir değişkenlerine göre fark göstermemektedir.

Yaşanılan toplum ancak engelli kişileri de içine alacak şekilde yaşanıldığında tam olur ve olacaktır. Onları da içine alan toplumsal kurumların oluşturulması ve çevre düzenlemeleriyle toplumun tam olması olasıdır. Bu da, bedensel, duyuşsal, işitsel, görsel ve bilişsel engelli olan bireylerin diğer kişiler gibi kabul edilme ve değerli görülmesi ile mümkündür.

Araştırma sonucunda elde edilene bulgular neticesinde;

Üniversite öğrencilerinin engelli bireylerle etkileşimde bulunmalarını sağlama ve gerçekçi bilgilendirme (panel, konferans vb.) toplantılarının yapılması,

Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının olumlu yönde geliştirilmesini sağlayıcı eğitim programlarının düzenlenmesi,

Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirmesini sağlayacak müfredat çalışmalarının yapılması,

Konu ile ilgili araştırmaların arttırılarak daha geniş kapsamlarda uygulamaların gerçekleştirilmesi,

Sivil toplum kuruluşları, medya tarafından konu ile ilgili programların düzenlenmesi, önerilebilir.

İletişim araçları engellilere karşı tutumların olumlu yönde değişmesinde kullanılması önerilebilir.

Unutulmamalıdır ki herkes bir engelli adaydır!

KAYNAKÇA

ALTIPARMAK, S. & SARI-YILDIRIM, H. (2012). "Manisa İlinde Engelli Bireylere Karşı Toplumsal Tutum". *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, S: 13.

CHAN, F.; HEDL, J.J.; PARKER, H.J.; LAM, C.S.; CHAN, T. & YU, B. (1988). "Differential Attitudes of Chinese Students Towards People with Disabilities: a Cross Cultural Perspective". *Journal of Social Psychiatry*. S: 34.

DONALDSON, J. (1980). "Chanking Attitudes Toward Handicapped Persons: A Review and analysis of research", *Exceptional Children*, S. 46 (7).

ERGÜN, M. (2005). "Ayrımcılık ve Özürlüler. *Öz-veri Dergisi*, S: 2(1).

ERGÜDEN, A.D. (2008) Sosyal dışlanma açısından bedensel engelli bireylerin yaşantılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

GİRĞİN-AYKANAT, B. & BALCI, S. (2015). “Fiziksel Engelli Çocuk ve Ailesinin Evde Bakım Gereksinimi,” *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, S: 4.

JAQUES, M.; LINKOWSKI, D.C. & SIEKA, F.L. (1970) “Cultural Attitudes Toward Disability: Denmark, Greece and the United States”, *Journal of Social Psychiatry*, S: 16.

JOHNSON, D.W. & JOHNSON, R.T. (1984). *Class room learning structure and attitudes toward handicapped students in main stream settings: A theoretical model and research evidence. Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice*, ERIC.

HODGE, S. (1998). “Prospektive Physical Education Teachers, Attitudes Toward Teaching Students with Disabilities,” *Physical Educator*, S. 55.

HORNER-JOHNSON, W.; KEYS, C.; HENRY, D.; YAMAKI, K.; OI, F.; WATANABE, K. & SHIMADA, H. (2002). “Attitudes of Japanese Students Toward People Within Tellectual Disability”, *Journal of Intellectual Disability Research*, S: 46.

KARAHAN GÜVEN, B. & KURU, E. (2015). “Ortopedik, Görme ve İşitme Engelli Öğrenciler İçin Beden Eğitimi ve Spor Dersi Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, S: 10 (1).

KARGIN, T. & BAYDIK, B. (2002). “Kaynaştırma Ortamındaki İşiten Öğrencilerin İşitme Engelli Akranlarına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, S: 3(2).

KITCHIN, R.; SHIRLOW, P. & SHUTTLEWORTH, I. (1998). “On the Margins: Disabled People’s Experience of Employment in Donegal”, West Ireland. *Disability & Society*, S: 13 (5).

ÖZGÖKÇELER, S. (2006) Sosyal dışlanma sorunsalı ve engellilerin sosyal politikası bağlamında değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı. Bursa.

ÖZYÜREK, M. (2006). *Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.

ÖZYÜREK, M.(2013). *Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi* (4. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.

SARI-YILDIRIM H.; BEKTAŞ, M. & ALTIPARMAK, S. (2010). “Hemşirelik Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi”, *Yeni Tıp Dergisi*, S: 27.

SEZER, F. (2012). “Engelli Bireylere Yönelik Olumlu Tutum Geliştirmeye Yönelik Önleyici Rehberlik Çalışması; Deneysel Bir Uygulama”, *E-Journal of New World Science Academy*, S:7 (1).

ŞAHİN, F. & GÜLDENOĞLU, B. (2013). “Engelliler Konusunda Verilen Eğitim Programının Engellilere Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisi,” *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S: 2 (1).

ŞENEL H.G. (1995). Yetersizliğe Sahip Kardeşi Olanlarla, Olmayanların Yetersizliğe Yönelik Tutumları ve Kaygı Düzeyleri Yönünden Karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, S: 2.

ŞENEL, H.G. (1996). Yetersizliği Olan ve Olmayan Gençlerin Yetersizliğe Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması, *Özel Eğitim Dergisi*, S: 2.

TAIT, K. & PURDIE, N. (2000). “Attitudes Toward Disability: Teacher Education for Inclusive Environments”, *International Journal of Disability, Development and Education*, S: 47 (1).

TAVŞANCIL, E.(2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

THOMPSON, T.L.; EMRICH, K. & MOORE, G. (2003). “The Effect of Curriculum on Theattitudes of Nursing Students Toward Disability”, *Rehabilitation Nursing*, S: 28.

YILDIRIM, F. & DÖKMEN, Z. Y. (2004). Engellilere ilişkin tutumlarla sosyal üstünlük yönelimi, adil dünya inancı ve kontrol odağı inancı arasındaki ilişkiler, 6. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı, 21 Mayıs 2004, Hacettepe, Ankara.

YUKER, H. E. & BLOCK, J. R. (1986). *Research With the Attitude to Ward Disabled Persons Scales (ATDP) 1960-1985*. Hempstead, NY: Center for the Study of Attitudes Toward Persons with Disabilities, Hofstra University.